

Sisältö

1 Johdanto.....	1
2 Yleiskatsaus Kuopiossa esiteltyyn tutkimukseen.....	4
3 Tutkimusesittelyt – seitsemän tutkimusesimerkkiä	6
4 SVV-ohjelman tulevia aktiviteetteja.....	11

1 Johdanto

Katsauksessa esitellään syksyllä 2016 käynnissä ja suunnitteilla olevaa vapaan sivistystyön tutkimusta. Katsaus kokoaa yhteen Sivistystyön Vapaus ja Vastuu -yhteistutkimusohjelman (SVV) tutkijatapaamisessa Kuopion kansalaisopistossa 25.–26.8.2016 esiteltyjä tutkimuksia. SVV-ohjelma pyrkii vahvistamaan alan tutkimuksen vaikuttavuutta ja hyödynnettävyyttä kokoamalla alan tutkimusta yhteen sekä edistämällä eri tavoin tutkimustiedon ja sitä tarvitsevien kohtaamista. Ohjelman valtakunnalliset tutkijatapaamiset ja tutkimuskoosteet ovat esimerkkejä tällaisesta toiminnasta.

Tutkimuskatsausten kokoaminen aloitettiin syksyllä 2015. Käsillä oleva raportti mukailee vuoden 2015 katsauksen rakennetta: alussa esitellään lyhyesti SVV-tutkimusohjelmatoimintaa, jonka jälkeen luodaan yleiskatsaus Kuopion tutkijatapaamisessa käsiteltyihin tutkimuksiin. Katsauksen lopuksi nostetaan esille muuta käynnissä olevaa vapaan sivistystyön tutkimusta sekä kootaan yhteen SVV-ohjelman aktiviteetteja.

Tutkijatapaamisen materiaalit ja lisätietoa SVV-ohjelmasta löytyy SVV-verkkosivulta

www.vapausjavastuu.fi.

1.1 SVV-yhteistutkimusohjelma vapaan sivistystyön tutkimuksen ja tutkimuksesta kiinnostuneiden kokoajana

Sivistystyön Vapaus ja Vastuu eli SVV on vuonna 2011 käynnistetty tutkimuksen yhteistyöohjelma, jonka tavoitteena on vapaan sivistystyön tutkimuksen vahvistaminen ja kokoaminen sekä alan

toimijoiden vuorovaikutuksen vahvistaminen. Ohjelmasta vastaavat Vapaa Sivistystyö ry (VST), Tampereen ja Itä-Suomen yliopistot sekä Åbo Akademi. Ohjelman keskeisiksi toimintamuodoiksi ovat vakiintuneet tutkijatapaamiset ja opinnäyteyhteistyö, erilaiset alueelliset tutkivat opintokerhot ja -piirit sekä yleisöluentosarjat. Lisäksi ohjelman puitteissa järjestetään erilaisia alueellisia tapaamisia tutkijoiden, vapaan sivistystyön oppilaitosten sekä päätöksentekijöiden kesken.

Tutkijatapaamisia järjestetään 1-2 kertaa vuodessa. VST on vastannut tutkijatapaamisten järjestelyistä yhteistyössä vuorotellen ohjelman vastuuyliopistojen kanssa. Tutkijatapaamiset ovat avoimia tilaisuuksia, joihin kaikki vapaan sivistystyön tutkimuksesta kiinnostuneet voivat osallistua. Tapaamisissa eri vaiheissa olevat tutkijat (ml. pro gradujen tekijät) esittelevät tutkimuksiaan ja toimivat muiden tutkimusten kommentaattoreina. Tutkimuksista keskustellaan yhdessä kaikkien osallistujien kesken alustuspuheenvuorojen ja ennakkomateriaalien pohjalta, kukin itselleen luontevimmasta näkökulmasta. Esimerkiksi

- onko aihe relevantti, kiinnostava ja ajankohtainen.
- onko tutkimuksessa huomioitu kaikki olennaiset tutkittavaan ilmiöön vaikuttavat tekijät vai pitäisikö aihetta tarkastella jostakin toisesta näkökulmasta.
- onko aihe tutkimuksellisesti relevantti ja rajattu oikein.
- onko aineisto riittävä, teoreettinen näkökulma toimiva, analyysi toteutettu järkevästi ja huolellisesti jne.
- onko tulosten raportointi toteutettu asiallisesti ja onko tuloksilla relevanssia ja mielenkiintoa.

Kuopion tutkijatapaaminen oli kahdeksas SVV-tutkijatapaaminen ja sen järjestelyistä vastasivat VST yhteistyössä Tampereen yliopiston SVV-toimijoiden kanssa. Tapaaminen järjestettiin elokuussa valtakunnallisten vapaan sivistystyön päivien yhteydessä. Aiemmat tutkijatapaamiset on järjestetty seuraavasti:

1. Jyväskylässä 18.-19.2.2016 Aikuiskasvatuksen tutkijatapaamisen yhteydessä omana teemaryhmänä. Järjestelyistä vastasivat konferenssin pääorganisoijat Jyväskylän yliopisto sekä Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura yhdessä teemaryhmän vetäjien kanssa. Teemaryhmän vetäjinä toimivat Anja Heikkinen ja Jyri Manninen. Tutkijatapaamisen teemana oli Oppiminen, luovuus ja tunteet aikuisuuden elämänkentillä.
2. Tampereella 29.-30.1.2015 Kansalaisopistojen liiton Tammiseminaarin yhteydessä Järjestelyistä vastasivat VST ja Tampereen yliopisto. Vuonna 2015 alan tutkijat tapasivat myös

Tampereen yliopistolla maaliskuussa järjestetyssä Nordic Conference for Adult Education & Learning -yhteispuhjoismaisessa konferenssissa, jota SVV-ohjelma oli organisoimassa VST:n, Tampereen yliopiston sekä Åbo Akademin johdolla.

3. Varkaudessa 28.-29.8.2014 osana valtakunnallisia vapaan sivistystyön päiviä. Järjestelyistä vastasi VST.
4. Turussa 6.-7.2.2014 Aikuiskasvatuksen tutkijatapaamisen yhteydessä. Järjestelyistä vastasi VST.
5. Vaasassa 16.-17.8.2013 vapaan sivistystyön kesäseminaarin yhteydessä. Järjestelyistä vastasi VST ja Åbo Akademi.
6. Tampereella 18.-19.1.2013. Järjestelyistä vastasivat VST ja Tampereen yliopisto.
7. Orivedellä 19.-20.8.2012. Järjestelyistä vastasi VST.

1.2 Kuopiossa esitelty tutkimus ja SVV-ohjelman piirissä tehtävä muu alan tutkimus

Kuopion kaksipäiväisessä tutkijatapaamisessa käsiteltiin yhteensä seitsemää tutkimusta: kolmea Tampereen yliopistosta (3/7), kahta Itä-Suomen yliopistosta (2/7), yhtä Helsingin yliopistosta (1/7) sekä yhtä Jyväskylän yliopistosta (1/7). Torstaina tarkasteltiin erityisesti kansalaisopistoaiheita puheenjohtaja Anja Heikkisen (Tampereen yliopisto) johdolla. Käsittelyssä olivat seuraavat tutkimukset ja niiden osa-alueet:

1. *Kansalaisopisto sosiaalisen pääoman kasvattajana*. Tarkastelussa erityisesti rakenteellisen sosiaalisen pääoman tasapainomalli kansalaisopistokontekstissa. Tutkija Leea Keto (Järvilakeuden kansalaisopisto/Helsingin yliopisto, tekeillä oleva väitöstutkimus).
2. *Osaava kansalaisopiston tuntiopettaja oppimisympäristön rakentajana*. Tarkastelussa erityisesti kokemuksellisuus osana tuntiopettajien osaamista. Tutkija Päivi Majoinen (Pieksämäen seutupisto/Itä-Suomen yliopisto, tekeillä oleva väitöstutkimus).
3. *Kiva ryhmä ja mukava vetäjä – mikä vapaan sivistystyön opinnoissa koukuttaa?* Tarkastelussa erityisesti vapaan sivistystyön osallistujien opiskelukokemukset kotimaisen BeLL-tutkimusaineiston pohjalta. Tutkija Jyri Manninen (Itä-Suomen yliopisto, kansainvälisen Benefits of Lifelong Learning -tutkimushankkeen jatkotutkimus).
4. *Vapaa vai kahlehdittu kansalaisopiston kurssitarjonta, kaiken takana ovat kurssisuunnittelijat?* Tarkastelussa kriittinen näkökulma kurssitarjonnan vapauteen sekä kurssisuunnittelijoiden rooliin ja merkittävyyteen opistojen kurssitarjonnassa. Tutkija Jari Mäkelä (Tampereen yliopisto, tekeillä oleva pro gradu -tutkielma).

Perjantain aiheet käsittelivät erityisesti järjestöllistä sivistystyötä sekä sivistyksen problematiikkaa. Käsittelyssä olivat seuraavat tutkimukset puheenjohtaja Jyri Mannisen (Itä-Suomen yliopisto) johdolla:

1. *Vapaaehtoistyön kannusteet*. Tutkija Marja Anitta Pehkonen (Sivis-opintokeskus/Tampereen yliopisto (tekeillä oleva väitöskirjatutkimus).
2. *Vapaaehtoistoiminnan piilo-opetussuunnitelma*. Tarkastelussa erityisesti itsekasvatus vapaassa sivistystyössä. Tutkijat Outi Sipilä (Tampereen yliopisto), Ari Sivenius (Itä-Suomen yliopisto) sekä Anja Heikkinen (Tampereen yliopisto) (Sipilän tekeillä oleva väitöstutkimus, Heikkinen ja Sivenius tutkimuksen ohjaajia).
3. *Merkityssuhteiden rakentuminen ja toisen kohtaaminen perusopetuksen alaluokilla*. Tarkastelussa erityisesti aineistosta esiin nousevat sivistystulkinnat. Tutkija Reetta Karttunen (Jyväskylän yliopisto OKL, tekeillä oleva väitöstutkimus. Karttunen halusi tuoda sivistysteeman keskusteltavaksi vapaan sivistystyön tutkimustyöpajaan, vaikka hänen tutkimuksensa kohdistuikin peruskouluun.)

Kuopiossa käsitellyssä olleiden tutkimusten lisäksi SVV-ohjelman piirissä on esimerkiksi käynnissä väitöstutkimusta seuraavista aiheista:

1. *Eetoksesta jatkuvaan muutokseen. Kansalaisopistojen rehtorien ammatillisen identiteetin muutos*. Mauri Nest (Tampereen yliopisto).
2. *Ammattiyhdistysopisto murroksessa* (Murikka-opisto). Aki Ojakangas (Tampereen yliopisto).
3. *Erityiskansanopistot ja erityiset opiskelijat vapaassa sivistystyössä*. Reetta Kettunen (Tampereen yliopisto).
4. *Kansansivistysopin tiedontahto*. Jenni Pätäri (Tampereen yliopisto).
5. *Aikuiskasvatuksen tutkimus-käytäntö-politiikkayhteydet*. Sini Teräsahde (Tampereen yliopisto).
6. *Kansalaisuus vapaassa sivistystyössä*. Annika Pastuhov (os. Turunen, Åbo Akademi).
7. *Tieto- ja viestintäteknologia kansanopistojen opetuksen kehittämisessä*, Heidi Luukkainen (Itä-Suomen yliopisto)
8. *Vertaisuus aikuiskasvatuksessa*. Katinka Käyhkö (Itä-Suomen yliopisto)
9. *Naiskansalaisuuden ideaalin rakentuminen itsenäistyvässä Suomessa 1900-luvun alussa*, Sirja Möttönen (Itä-Suomen yliopisto)

2 Yleiskatsaus Kuopiossa esiteltyyn tutkimukseen

Käsillä oleva katsaus perustuu Kuopion tutkijatapaamiseen ilmoittautuneiden tutkijoiden ennako- ja esitysmateriaaleihin sekä Jenni Pätärin tutkijatapaamisen aikana kirjaamiin muistiinpanoihin. Aineistoa kertyi yhteensä 70 sivua. Tutkijoiden lähettämiin materiaaleihin voi tutustua SVV-verkkosivulla (www.vapausjavastuu.fi). Tutkijatapaamisen alasivulta löytyvät myös tutkijoiden yhteystiedot esimerkiksi tarkempia tiedusteluja varten. Tutkijoiden käyttämät aineistot ja niiden sisällöt vaihtelivat tutkimuksen vaiheen sekä esimerkiksi aiempien tutkijatapaamisesitysten mukaan. Esitellyt tutkimustyytit vaihtelivat eri vaiheissa olevista väitöstutkimuksista (5/7) pro

gradu -tutkielmiin (1/7) sekä muuhun yliopistotutkimukseen (1/7). *Menetelmällisesti* tutkimukset perustuivat pääosin laadulliseen sisällönanalyysiin tai laadullista ja määrällistä yhdistelevään sisällönanalyysiin.

Keskeisten *teemojen painopisteet* kootaan yhteen taulukossa 1. Yksittäinen tutkimus voi kuulua useampaan teemaan. Suurimmat teemat olivat 1.

Taulukko 1. Kuopiossa käsiteltyjen tutkimusesitysten pääteema-alueet

Teema	Lkm	%
Osallistumisen ja oppimisen merkitykset ja vaikutukset	4	27
Kannusteet tai motiivit	3	20
Opettajuus, opettaminen	3	20
Peruskäsitteet (vapaa sivistystyö, sivistys, itsekasvatus)	3	20
Toiminnan suunnittelu ja organisointi	2	13
Yhteensä	15	100

Tutkimusaiheiden jakautuminen *tutkimuksen kohteena olevan oppilaitosmuodon tai organisaation mukaan* esitellään taulukossa 2. Organisatorisesti tarkasteltuna suurin osa Kuopiossa esitellystä tutkimuksesta kohdistui kansalaisopistoihin. Toiseksi eniten esiteltiin tutkimusta, joka kiinnittyi järjestölliseen vapaaseen sivistystyöhön (ml. opintokeskukset) sekä vapaaseen sivistystyöhön yleisemmin. Tällä kertaa käsittelyssä ei ollut erityisesti kansanopistoihin, kesäyliopistoihin tai liikunnan koulutuskeskuksiin kohdentuvia tutkimuksia.

Taulukko 2. Tutkimusaiheet organisaatiomuodoittain tarkasteltuna

Oppilaitos, organisaatio tmv.	Lkm	%
Kansalais- ja työväenopistot	3	43
Järjestöllinen vapaa sivistystyö (ml. opintokeskukset)	2	28,5
Vapaa sivistystyö yleisesti	2	28,5
Yhteensä	7	100

3 Tutkimusesittelyt – seitsemän tutkimusesimerkkiä¹

3.1 Kansalaisopisto ja rakenteellisen sosiaalisen pääoman tasapainomalli (Leea Keto)

Leea Kedon väitöstutkimus käsittelee kansalaisopistoa sosiaalisen pääoman kasvattajana. Keto nostaa sosiaalista pääomaa määritellesään keskiöön ihmisten sekä organisaatioiden muodostamat verkostot sosiaalisen pääoman luojana sekä luottamuksen ja kommunikaation merkityksen sosiaalista pääomaa synnyttävän yhteistoiminnan edellytyksenä. Tutkimuksen aineisto koostuu Järvilakeuden kansalaisopiston kahden yhteisöllisen kehittämishankkeen materiaaleista sekä kansalaisopistoille tehdystä kyselystä. Joensuun tutkimustyöpajassa (2015) Keto esitteli kyselyaineiston ensilöydöksiä. Kyselyssä selvitettiin, miten luottamus ja verkostot nähdään kansalaisopistoissa.

Kuopion tutkimustyöpajassa Keto esitteli em. kehittämishankkeisiin liittyvän haastatteluaineiston ensilöydöksiä. Haastatteluja jäsentävänä teoreettisena viitekehystenä Keto hyödyntää Ville Siivosen (2005) kehittämää rakenteellisen sosiaalisen pääoman tasapainomallia. Tarkastelun lähtökohtana on kysymys, millainen sosiaalinen rakenne tuottaa sosiaalista pääomaa. Keto käsittelee 2000-luvun alkuvuosina esillä olleita sosiaalisen pääoman teorioita (esim. Woolcock 2000; Putnam 2000), niiden keskinäisiä ristiriitaisuuksia sekä mahdollisuuksia täydentää toisiaan rakenteellisen sosiaalisen pääoman mallin avulla. Malli taustoittaa myös hankkeisiin liittyntä kehittämisisidea. Kehittämishankkeet toteutettiin alueellisina jatkonäytelminä, joista toinen toteutettiin 2003–2005 (rahoitus Maa- ja metsätalousministeriöltä) ja toinen 2010–2013 (Aisapari ry:n rahoittama Leader-hanke). Kuten sosiaalisen pääoman tasapainomallissa, myös teatterihankkeissa oli tavoitteena kohtauttaa toistensa kanssa aiemmin erillään toimineita teatteriryhmiä sekä liikuttaa alueen teatterikatsojia oman kunnan tai kylän ulkopuolelle.

Kedon tutkimuksen mukaan hankkeet erosivat merkittävästi toisistaan ja alustuksessaan hän eritteli hankkeiden välisiä eroja. Ensimmäisessä hankkeessa vireillä ollut kuntaliitos päättyi myös teatteriesityksen aiheeksi ja aiheen humoristinen käsittely onnistui edistämään myös aiheesta käytyä yleisempää keskustelua. Jälkimmäisessä, kuntaliitoksen jälkeisessä hankkeessa osoittautui

---

¹ Esittelyt perustuvat tutkijoiden laatimiin ennakko- ja esitysmateriaaleihin sekä Jenni Pätärin esityksistä tekemiin muistiinpanoihin. Alkuperäiset esitysmateriaalit sekä tutkijoiden yhteystiedot löytyvät esim. SVV-ohjelman verkkosivulta, tutkimustyöpajan omalta alisivulta.

haastavaksi yhteisen yhtä ajankohtaisen aiheen löytäminen, jolloin myös opiston uuden yhteistyöalueen alueelliset erot korostuivat läpi prosessin.

3.2 Osaava kansalaisopiston tuntiopettaja oppimisympäristön rakentajana (Päivi Majoinen)

Päivi Majoinen tarkastelee väitöstutkimuksessaan tekijöitä, jotka tekevät ilman pedagogista koulutusta työtään tekevistä kansalaisopiston tuntiopettajista osaavan opettajan ja oppimisympäristön rakentajan. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka aineisto koostuu opettajien kirjoitelmista, opetustuntien videoinneista ja niiden jälkeisistä haastatteluista.

Kuopion tutkijatapaamisessa Majoinen tarkasteli erityisesti kokemuksen merkitystä osana opettajan osaamista vuoropuheluttaen teoreettisia lähtökohtia, aiempaa tutkimusta (esim. Andersson ym. 2003; Paloniemi 2004; Poikela ym. 2009) sekä aineistohavaintoja. Majoinen jäsentää kokemusta teoreettisesti erityisesti kokemusoppimisen näkökulmasta, jonka lähtökohdat juontuvat mm. David Kolbin (1982), John Deweyn, Kurt Lewinin ja Jean Piaget'n teorioista. Lisäksi hän tarkastelee reflektion merkitystä osana opettajan työtä ja osaamista mm. Lewinin, Kolbin, Jack Mezirow'n, Victoria Marsickin ja Donald Schönin klassikkoteorioiden avulla.

Aineiston valossa Majoinen esittää, että tuntiopettajien pedagoginen osaaminen on ensisijaisesti kokemustietoa sekä kokemuksen tuomaa luontaista osaamista, jolle ei ole nimettävissä tiettyä teoreettista perustaa. Opettajat ovat kokeilleet opiskelijaryhmissään erilaisia pedagogisia ratkaisuja ja malleja. Opettajana kehittyemisessä korostuvatkin tilan antaminen opiskelijoiden kokemuksille ja ajatuksille sekä palaute – paitsi opiskelijoilta, myös kollegoilta. Aineistossa korostuu tuntiopettajien sitoutuminen työhönsä sekä heidän monipuolinen kykynsä mukauttaa opetustaan ryhmän ja opiskelijan tarpeista ja tavoitteista lähtien. Reflektion merkitys korostuu erityisesti kokemattomammilla opettajilla.

3.3 Kiva ryhmä ja mukava vetäjä – mikä vapaan sivistystyön opinnoissa kouluttaa? (Jyri Manninen)

Jyri Manninen esitteli Kuopion tutkijatapaamisessa BeLL-aineiston (Benefits of Lifelong Learning) jatko-analyysiä. BeLL on kymmenen maata kattava vertaileva survey-tutkimus, jossa on mukana

yhteensä 8 646 aikuisopiskelijaa Suomesta, Englannista, Espanjasta, Saksasta, Sloveniasta, Tšekin, Sveitsin, Romaniasta, Serbiasta ja Italiasta. EU-tutkimushanke käynnistyi vuonna 2011 ja päättyi vuonna 2014. Hankkeessa analysoitiin vapaatavoitteiseen aikuiskoulutukseen osallistumisen yhteyksiä osallistuneiden elämään ja yhteiskuntaan. Lisäksi se tuotti vertailevaa tutkimustietoa vapaatavoitteisen opiskelun luonteesta ja organisoinnista eri maissa.

Jatkoanalyysin tutkimuskysymykset ovat 1.) mitkä opiskelutilanteen osatekijät koetaan tärkeiksi oppimisen ja hyötyjen syntymisen näkökulmasta? Ja 2.) millä tavalla ne ovat tukeneet hyötyjen syntymistä? (analyysi tästä kesken). Aineisto koostuu BeLL-kyselylomakkeen yhdestä kysymyssarjasta (Likert-asteikko 1–5), yhdestä avokysymyksestä sekä haastatteluista (n=82). Parhaillaan analysoidaan laadullista aineistoa mm. teemoittelemalla.

Oppimisen ja hyötyjen syntymisen kannalta keskeisiä ovat suomalaisen aineiston valossa opettaja (46%), ryhmä (39%) sekä opetusmenetelmät (11 %); EU-aineiston valossa opettaja (38 %), opetusmenetelmät (25 %) ja ryhmä (23 %). Manninen analysoi ja selittää tuloksia mm. motivaation itsemääräämisteorian (self determination theory, Deci & Ryan 2008) näkökulmasta, joka vahvistaa BeLL-hankkeen havaintoja siitä, että vapaan sivistystyön opintojen erityisluonne (omaehtoisuus, vapaamuotoisuus, turvallinen ryhmä, onnistumisen kokemukset) tekee niistä erityisen tärkeitä aikuisille ja selittää opintojen laajempia hyötyjä.

3.4 Vapaa vai kahlehdittu kansalaisopiston kurssitarjonta, kaiken takana ovat kurssisuunnittelijat? (Jari Mäkelä)

Jari Mäkelän pro gradun tutkimuskohteena on kansalaisopistojen kurssitarjonta vapaan sivistystyön vapauden näkökulmasta. Mäkelä kysyy, mitä vapaus tarkoittaa ja miten se toteutuu kurssisuunnittelun kontekstissa? Tutkimuksessa tarkastellaan opistojen kurssivalikoimaa ja sen muodostamiseen vaikuttavia tekijöitä: mistä ja miten tarjonta muodostuu, mitkä tekijät mahdollistavat ja rajoittavat sitä, ja mitkä henkilöt ja organisaatiot vaikuttavat kurssitarjontaan? Aineisto on kerätty kahdesta pirkanmaalaisesta opistosta. Se koostuu 1.) havainnointiaineistosta, 2.) henkilökunnan, hallinnon sekä opiskelijoiden (ml. opiskelijayhdistykset) teemahaastatteluista (n = 15), sekä 3.) dokumenttiaineistosta, joka koostuu pöytäkirjoista, esitemateriaalista ja

toimintakertomuksista. Metodologisesti tutkimus yhdistelee toimintatutkimuksen ja etnografisen tapaustutkimuksen piirteitä. Aineistoa analysoidaan sisällönanalyttisesti teemoittelemalla.

Mäkelä kiinnittää aineiston analyysissä huomiota ensinnäkin kurssisuunnittelua rajoittaviin tekijöihin sekä valvontaan. Tällaisina tekijöinä esiin nousevat mm. 1.) valtion, ylläpitäjän sekä alueen muun koulutustarjonnan ohjaava vaikutus (ml. erilaiset lake-rahoitukset), 2.) resurssien, opettajien, opetustilojen ja välineiden puute sekä kustannusten ohjaava vaikutus. 3.) Palaute sekä toiminnan julkinen valvonta ja kannanotot (ml. some) kuten keskustelu huuhaa-kurseista.

Toiseksi Mäkelä kiinnittää huomiota koulutussuunnittelijoiden vaikutusvaltaiseen rooliin opisto-organisaatiossa. Mäkelän havaintojen mukaan koulutussuunnittelijat ovat opistoissa kurssisuunnittelun keskiössä, josta he omien koulutusalueidensa kautta hallitsevat kurssitarjontaa, siihen kiinnittyviä opettajia, tiloja, välineitä ja usein myös kurssien sisällön suuntaviivoja. Mäkelä pohtii, että nämä usein pitkän uran tehneet opettajat ovat kokemuksensa avulla muodostaneet osaamispääoman, jota voi olla vaikea korvata. Muun muassa tällaisista lähtökohdista Mäkelän tutkimus haastaa pohtimaan ajatusta kansalaisopistotoiminnan vapaudesta ja sen mahdollisuuksista.

3.5 Vapaaehtoistyön kannusteet (Marja Anitta Pehkonen)

Marja Anitta Pehkosen väitös analysoi vapaaehtoistyön kannusteita ja niiden taustatekijöitä. Kuopion tutkijatapaamisessa Pehkonen käsitteli tutkimuksensa teoreettista viitekehystä, vapaaehtoistyön ja kansalaisuuden yhteyksiä, mm. Cnaanin ym. (1996) vapaaehtoistyön - sekä Alberto Torresin (1998) kansalaisuusikäsitusten pohjalta.

Esimerkiksi Cnaanin ym. mukaan vapaaehtoistyön perusulottuvuudet ovat vapaus valita (free choice), vastikkeettomuus (remuneration), järjestelmä (structure) sekä tavoitteena autettavan/kohteen etu (intended beneficiaries). Rochester ym. (2000) taas ryhmittelevät vapaaehtoistyötä kolmeen eri paradigmaan: altruistisen motivaation pohjalta tapahtuvaan vapaaehtoistyöhön (vallitseva paradigma), kansalaisyhteiskuntaparadigmaan sekä vapaa-aikaparadigmaan. Eri teorioiden pohjalta Pehkonen tiivistää tutkimuksessaan vapaaehtoistyön tarkoittavan toisten ihmisten hyväksi tai jonkin asian puolesta tehtyä palkatonta työtä.

Pehkonen korostaa lähestymistavassaan kansalaisuuden yhteyttä demokratiateorioihin. Esimerkiksi Torresin (1998) kansalaisuuskäsityksen mukaan demokraattis-monikulttuurisen kansalaisuuden ulottuvuuksia ovat solidaarisuus (solidarity), suvaitsevaisuus (tolerance), toivo (hope), henkinen rakkaus (affection/love), kyky dialogiin (skills of dialogue) ja epistemologinen uteliaisuus (epistemic curiosity).

Tutkimuksessaan Pehkonen suhteuttaa aineistostaan muodostamiaaan vapaaehtoistyön orientaatioita muodostamaansa teoreettiseen viitekehykseen sekä pohtii vapaaehtoistyön kannustimien yhteyksiä kansalaisuuteen.

3.6 Vapaaehtoistoiminnan piilo-opetussuunnitelma (Outi Sipilä, Anja Heikkinen & Aari Sivenius)

Outi Sipilän, Anja Heikkisen ja Ari Siveniuksen alustus Kuopion tutkijatapaamisessa perustui tekeillä olevaan yhteisartikkeliin sekä Sipilän käynnissä olevaan väitöstutkimukseen, jonka aiheena on vapaaehtoistyön piilo-opetussuunnitelma itsekasvatuksen näkökulmasta.

Alustuksessa Sipilä ym. tarkastelevat vapaaehtoistyötä aktiivisen kansalaisuuden, yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja auttamisen sijaan vapaana sivistystyönä ja yksilön itsekasvatuksena. He pohtivat, mitä itsekasvatus on ja onko se kadonnut vapaasta sivistystyöstä ja sen tutkimuksesta elinikäisen ja informaalin oppimisen aikakaudella. Esitys jäsentyi itsekasvatuksen käsitteen avaamiseen historiallis-teoreettisesti sekä Sipilän empiiristen aineistoesimerkkien avulla. Historiallis-teoreettisesti itsekasvatusta eritellään J.E. Saloman, J.W. Snellmanin, Niilo Liakan, Urpo Harvan sekä Erik Ahlmanin ajatusten valossa. Empiiriset aineistoesimerkit nostavat itsekasvatuksen tarkasteluun ihmisenä kasvun, tiedon ja taitojen lisääntymisen, sosiaalisten ja välineellisten merkitysten sekä vastuun teemojen kautta. Tutkijat esittävät, että itsekasvatuksen käsitteen avulla vapaaehtoistyö on mahdollista kytkeä nykyistä vahvemmin keskusteluun sivistyksestä sekä osaksi *sivistystyötä*.

3.7 Merkityssuhteiden rakentuminen ja toisen kohtaaminen perusopetuksen alaluokilla (Reetta Karttunen)

Reetta Karttunen tarkastelee väitöstutkimuksessaan perusopetuksen alakouluikäisten oppilaiden merkityssuhteiden rakentumista ja erilaisia oppimisen tapoja. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa lisää ymmärrystä erilaisista oppimistavoista sekä eritellä erityisesti oppimiseen kiinnittyviä kulttuurisia ja yhteiskunnallisia merkityssuhteita. Metodologisesti tutkimus mukailee etnografiaa. Tutkimusaineisto koostuu kenttä- ja havaintoaineistosta kuten tutkimuspäiväkirjoista ja videotallenteista, oppilaiden pulpettivihkoista, oppilaiden tuottamasta kuva-aineistosta sekä oppilashaastatteluista.

Kuopion tutkijatapaamisessa Karttunen paneutui erityisesti tutkimuksensa teoreettiseen viitekehykseen, jonka avulla hän pohti oppimisen sivistysulottuvuutta. Hän lähestyy merkityssuhteiden jäsentymisiä fenomenologis-eksistentiaalisen filosofian näkökulmasta (Edmund Husserl, Martin Heidegger, Lauri Rauhala, Alfred Schütz). Tämän pohjalta hän tarkastelee aineistostaan merkityssuhteiden muodostumisten neljästä lähtökohdasta käsin. Ne ovat 1.) ihminen ainutlaatuisena persoonana, 2.) yksilön suhde toisiin ihmisiin, 3.) yksilön toiminta ja teot sekä niihin liittyvät mielenilmaisut, sekä 4.) yksilön suhteet yhteiskunnan ja kulttuurin ilmiöihin. Karttunen analysoi parhaillaan aineistoa. Hän on koostanut videotallenteista ja oppilaiden tuottamasta kuva-aineistosta 17 tarinaa, joista hän on valinnut lopulliseen analyysiin kuusi keskenään mahdollisimman erilaista kokonaisuutta.

4 SVV-ohjelman tulevia aktiviteetteja

Tieteen yleistajuistamisen työpaja 30.9.2016 Helsingissä. Työpajan järjestää SVV-ohjelma yhteistyössä KVS:n kanssa. Paja on suunnattu vapaan sivistystyön tutkijoille sekä muille siitä kirjoittaville kuten tiedottajille. Työpajassa opetellaan tekemään kiinnostavia nostoja omista tai muiden tutkimustuloksista, suuntaamaan viestintää erilaisille kohderyhmille, kirjoittamaan tiedote sekä hyödyntämään sosiaalista mediaa tutkimuksesta kertomisessa.

Adult education and the planetary condition -teoksen (toim. Aaro Harju & Anja Heikkinen) julkistus- ja keskustelutilaisuus Helsingissä VST ry:llä marras-joulukuussa. Tampereella järjestettiin

25.–28.3.2015 pohjoismainen aikuiskasvatuksen konferenssi, jonka esityksiin julkaisu perustuu. Julkaisun kustansivat SVV-ohjelma ja Vapaa Sivistystyö ry. Keskustelutilaisuudessa alustajina toimivat professori Anja Heikkinen, rehtori Tarja Lang ja tohtoriopiskelija Meeri Karvinen Aalto-yliopistosta.

Lähteet

Tutkijatapaamisen materiaalit löytyvät SVV-ohjelman verkkosivulta www.vapausjavastuu.fi, tutkimustyöpajoilla on kullakin oma alisivunsa.